

Lainoppia muille kuin oikeustieteilijöille

Miten lakia tulkitaan?

Metodifestivaali 2019

Pekka Nykänen

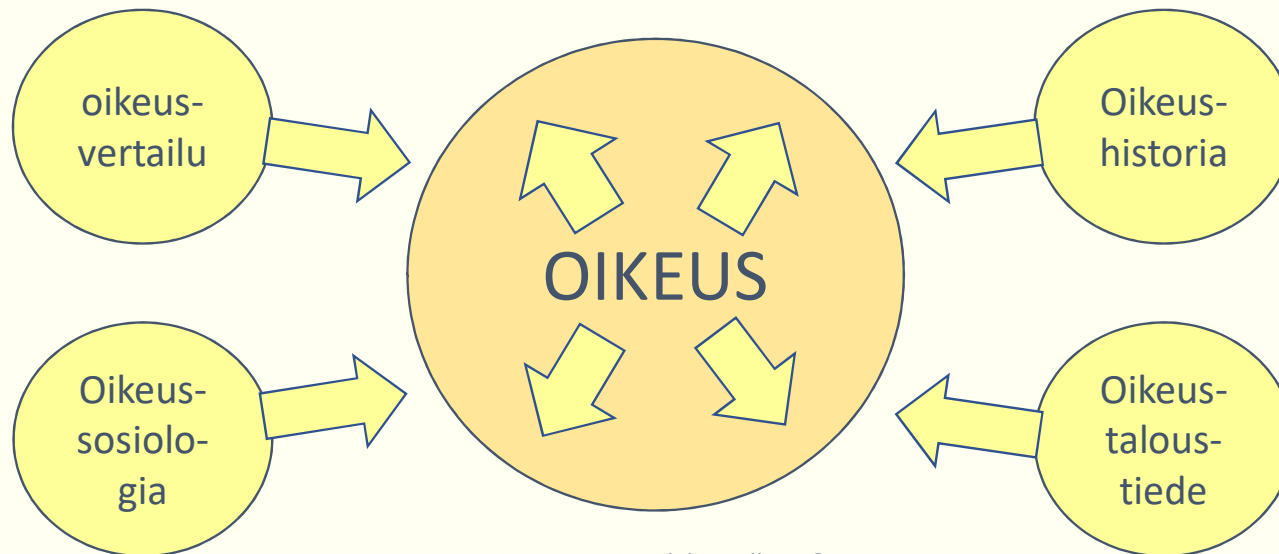
Tampereen yliopisto

LAINOPPI ELI OIKEUSDOGMATIikka

- Oikeustieteen oma metodi

- vrt. esim. oikeushistoriaan, joka lainaa metodinsa historian tutkimukselta
- oikeuden sisäinen näkökulma oikeuteen

➡ oikeutta tarkastellaan sen omista lähtökohdista käsin, sen omilla pelisäännöillä

LAINOPPI ELI OIKEUSDOGMATIikka

- Tuotetaan tieteen keinoin käytännön tarpeita varten tietoa siitä, miten voimassa olevaa oikeutta tulisi tulkita
 - soveltavaa, käytännöllistä ja yhteiskuntaa suoraan palvelevaa tutkimusta
 - pyritään jäljittelemään sitä, miten tuomarin tai hallintoviranomaisen tulisi ratkaista asia
 - samoja tulkintataitoja tarvitaan käytännön työelämässä
 - tieteenharjoittajalla ovat samat työvälineet (metodi) kuin tuomarilla, asianajajalla, hallintovirkamiehellä, yrityksen oikeudellista asioista vastaavalla, verokonsultilla
 - näkökulma ja tavoite voivat olla kuitenkin erilaiset sen mukaan, mihin tulkitsija pyrkii

LAINOPPI ELI OIKEUSDOGMATIikka

- Tutkimuksen kohteena on voimassa oleva oikeus
 - sisällön selvittäminen eli tulkinta
 - tehdään vakuuttavasti perusteltuja väitteitä / tulkintasuosituksia oikeuden sisällöstä
 - systematisointi
 - mikä on normien suhde toisiinsa
 - jäsennetään tutkittava osa oikeusjärjestystä mahdollisimman riidattomaksi ja loogiseksi kokonaisuudeksi (mahdollisten ristiriitojen poistaminen)
 - tulkinta ja systematisointi ovat kytköksissä toisiinsa
 - systematisointi on samalla tulkintaa, koska systematisoinnin avulla tulkittavat säännökset asetetaan tulkintakontekstiinsa ja riidattomaksi kokonaisuudeksi – tämä mahdollistaa sen selvittämisen, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö

TULKINNASTA

- Lainopillinen tulkinta on oikeudellisten tekstien tulkintaa
 - argumentatiivinen menetelmä
 - tutkija esittää väitteen lain merkitysisällöstä
 - tutkija perustelee väitteensä oikeuslähteiden avulla
 - väite on perusteltava oikeuslähdeopin varassa siten, että oikeusyhteisö (oikeudellisen koulutuksen saaneet) voi sen hyväksyä
 - täydellistä ja objektiivista totuutta lain sisällöstä ei ole
 - useammat erilaiset tulkinnat voivat olla perusteltavissa
 - pyrkimys parhaaseen mahdolliseen tulkintaan

MIKSI TULKINTAA TARVITAAN?

- Jos lait olisivat täysin yksiselitteisiä, ristiriidattomia ja kattaisivat aukottomasti kaikki mahdolliset tulkintatilanteet, tulkintaa ei tarvittaisi
 - lain sanamuoto ei anna läheskään aina suoraa vastausta lain sisällöstä
 - lain sanamuoto voi olla epäselvä / monitulkintainen
 - esimerkkinä seuraavassa tuloverolain (TVL) 69.1 §:n 3 kohta
 - säännökset voivat olla ristiriitaisia
 - laissa voi on aukko – asiasta ei ole olemassa suoraa säännöstä

TUTKIMUSKYSYMYKSET

- Tehtävä: Esittäkää lainopillinen tulkintakysymys, johon vastaamalla haluatte ratkaista jonkin TVL 69.1 §:n 3 kohtaan liittyvään tulkintaongelmaan.

Veronalaiseksi tuloksi ei katsota, ellei edellä säädetystä muuta johdu, koko henkilökunnan tai työnantajan palveluksesta eläkkeellä olevien työnantajalta saamaa tavanomaista ja kohtuullista:

--

3) merkkipäivälahjaa tai vähäistä muuta lahjaa, joka on saatu muuna kuin rahana tai siihen verrattavana suorituksena;

OIKEUSLÄHTEET

- Tulkinta perustuu aina oikeuslähteisiin
 - vahvasti velvoittavat / legalisoidut oikeuslähteet
 - laki (ja maantapa)
 - heikosti velvoittavat / institutionaaliset oikeuslähteet
 - lain esityöt eli lainvalmisteluaineisto
 - oikeuskäytäntö eli ennakkoratkaisut
 - sallitut oikeuslähteet / substantiaaliset oikeuslähteet
 - oikeuskirjallisuus ja viranomaisten soveltamisohjeet
 - oikeusvertailevat argumentit / oikeustaloustieteelliset argumentit yms.
 - reaaliset argumentit = onko tulkinnan seuraus järjellinen

OIKEUSLÄHTEET

- Tulkinnessa on kysymys kaikkien asiassa merkittävien oikeuslähteiden välisestä vuoropuhelusta
 - oikeuslähteitä tulkitaan kokonaisuutena
 - otettava huomioon tulkittavan säännöksen asema osana oikeusjärjestystä
 - eri lähteiden suhteelliset painoarvot voivat vaihdella tulkintatilanteen mukaan ”tilanneherkkyys”
 - ei ole yksiselitteistä reseptiä, jolla lainopillista tutkimusta tehdään
 - perusta kuitenkin aina yleisesti hyväksyttävässä oikeuslähdeopissa

LAKI

- Laki oikeuslähteenä – lähtökohtana lain sanamuodon mukainen tulkinta
 - ensisijainen, vahvasti velvoittava, sitova, legalisoitu oikeuslähde → tulkinnan perusta
 - PL 3.2 §: ”Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.”
 - OK 24:7:n 6 k: ”Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava -- sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet”
 - PL 81.1 §: ”Verosta säädetään lailla, joka --”
 - käsite ”laki” kattaa: EU:n primäärä- ja sekundäärioikeuden, perustuslain, tavalliset lait ja valtiosopimukset, asetukset, päätökset
 - näistä EU-oikeus on kaiken kansallisen sääntely ja valtiosopimusten yläpuolella
 - lakien välinen hierarkia: perustuslaki vs. tavallinen laki (PL 106 §) ja laki vs. asetus (PL 107 §)
 - lex superior derogat legi inferiori

LAKI

- Miten tulkitsisitte TVL 69.1 §:n ilmausta ”tavanomaista ja kohtuullista”?

Veronalaiseksi tuloksi ei katsota, ellei edellä säädetystä muuta johdu, koko henkilökunnan tai työnantajan palveluksesta eläkkeellä olevien työnantajalta saamaa tavanomaista ja kohtuullista:

- 1) etua työnantajan järjestämästä terveydenhuollosta, lukuun ottamatta työnantajan työntekijälle suorittamaa korvausta terveydenhuollosta tai sairaudesta johtuvista kustannuksista;
- 2) henkilökunta-alennusta työnantajan tuottamista tai kaupan pitämistä tavaroista tai palveluksista;
- 3) merkkipäivälahjaa tai vähäistä muuta lahjaa, joka on saatu muuna kuin rahana tai siihen verrattavana suorituksena;**
- 4) etua työnantajan järjestämästä virkistys- tai harrastustoiminnasta;
- 5) etua työnantajan järjestämästä yhteiskuljetuksesta asunnon ja työpaikan välisillä matkoilla.

LAIN ESITYÖT

- Lainsäätäjän tarkoituksen etsiminen / historiallinen tulkinta
 - hallituksen esitykset, valiokuntien mietinnöt ja lausunnot
 - keskeisimmät – mikä on hallituksen esityksen ja valiokuntien mietintöjen suhde?
 - hallituksen esityksen taustalla olleiden komiteiden mietinnöt, työryhmien raportit, selvityshenkilöiden raportit
 - merkitys toissijainen
 - taustamateriaalia hallituksen esitykselle → merkitys riippuu siitä, millainen asema näillä on ollut lopullisen lain muotoutumisen kannalta

LAIN ESITYÖT

- Miten löydän esityöt?
 - usein hyvin helposti esim. [Finlexistä](#) kyseistä lakia klikkailemalla
 - näin ainakin jos säännös on 1990-luvulta tai uudempi
 - vanhemmat pitää yleensä kaivaa kirjastosta valtiopäiväasiakirjoista
 - voi vaatia alkuun hieman opettelu

LAIN ESITYÖT

- TVL 69.1 § on vanhaa perua – milloinhan sitä vastaavat säännökset on otettu lakiin ja mistä hallituksen esitys löytyy?
 - säännös sisältyi jo nykyisen tuloverolain alkuperäiseen versioon (1552/1992)
 - TVL 69 §:n yksityiskohtaiset perustelut HE 200/1992: ”Osittain tai kokonaan verovapaitten tavanomaisten henkilökuntaetuuksien luettelo vastaa voimassa olevaa tulo- ja varallisuusverolain 49 §:ää.”
 - säännös sisältyi myös edellisen tuloverolain alkuperäiseen versioon (1240/1988)
 - TVL 49 §:n yksityiskohtaiset perustelut HE 109/1988: ”Voimassa olevan tulo- ja varallisuusverolain 22 a §:ssä on joukko henkilökuntaetuja säädetty verosta vapaiksi. Esityksessä ehdotetaan, että luetteloa eduista eräin osin tarkistettaisiin ja täydennettäisiin.”
 - ei auttanut tämäkään...
- sitä edellinen tuloverolaki tuli voimaan 1975 alussa – säännös on siten otettu lakiin vuosien 1975–1987 välisenä aikana.... etsintää.... ja lopulta HE 110/1983 löytyy
- HE 110/1983, s. 4: kohtuullisuus arvoltaan 1–2 viikon palkkaa vastaava lahja

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

- Kansallisten tuomioistuinten oikeuskäytäntö <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/>
 - KKO:n ja KHO:n ratkaisulla erityinen merkitys prejudikaatteina
 - julkaisemattomat ratkaisut oikeuslähteenä?
 - entä HO:n / HAO:n / KäO:n päätökset?
 - erikoistuomioistuimet (esim. markkinaoikeus)
- Eurooppatuomioistuinten oikeuskäytäntö
 - Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
 - <https://www.echr.coe.int>
 - unionin tuomioistuin / EFTA-tuomioistuin
 - <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=fi>
 - <http://www.eftacourt.int/cases/>

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

- Miten oikeuskäytäntöä analysoidaan?
 - mitä asiassa on ratkaistu?
 - miten asia on ratkaistu?
 - miten ratkaisu on perusteltu?
 - ratkaisun suhde mahdolliseen muuhun oikeuskäytäntöön
 - voidaanko oikeuskäytännön perusteella muotoilla jokin lain tulkintaa ohjaava oikeusohje?

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

- KHO 2018:131: TVL 96.1 §:n tavanomaisuus ja kohtuullisuus
 - tapauksen tosiseikat:
 - yhtiön hallituksen puheenjohtaja A sai eläkkeelle lähtiessään yhtiöltä lahjaksi 12 920 €:n arvoisen Rolex-merkkisen rannekellon
 - tässä olennainen oikeuskysymys
 - voidaanko A:n merkkipäivälahjaksi saamaa rannekelloa pitää kokonaisuudessaan TVL 69.1 §:n 3 kohdassa tarkoitettuna tavanomaisena ja kohtuullisena merkkipäivälahjana
 - KHO:n tulkinta asiassa
 - lahjan arvon huomioon ottaen tällainen rannekello ei ole tavanomainen ja kohtuullinen merkkipäivälahja ja että A on siten saanut merkkipäivälahjan muodossa veronalaisen edun (ei tarkempia perusteluita)

OIKEUSKIRJALLISUUS

- Oikeuskirjallisuus eli oikeustiede
 - oikeuskirjallisuudessa esitettyjä tulkintoja on arvioita kriittisesti
 - onko esitetty tulkinta perusteltu vakuuttavasti?
- monografiat ja kokoomateokset
- keskeisiä kotimaisia oikeustieteellisiä aikakausjulkaisuja
 - Lakimies, Defensor Legis, Oikeus, JFT, Edilex lakiuutiset, Liikejuridiikka, Verotus, Ympäristöjuridiikka

TULKINNASTA

- Esimerkki tukinnan perusteena olevista oikeuslähteistä
 - tutkimuskysymys: Mitä TVL 69 §:ssä tarkoitetaan tavanomaisuudella ja kohtuullisuudelle, kun kysymys on merkkipäivälahjasta?
 - TVL 69 §: Veronalaiseksi tuloksi ei katsota, ellei edellä säädetystä muuta johdu, koko henkilökunnan tai työnantajan palveluksesta eläkkeellä olevien työnantajalta saamaa tavanomaista ja kohtuullista:
 - 3) merkkipäivälahjaa tai vähäistä muuta lahjaa, joka on saatu muuna kuin rahana tai siihen verrattavana suorituksena;
 - HE 110/1983, s. 4: kohtuullisuus arvoltaan 1–2 viikon palkkaa vastaava lahja
 - KHO 2018:131, KHO 1989 B 560, KHO 4.11.1986 T 4333, KHO 12.1.1983 T 149, KHO 1982 B II 572, KHO 1981 B II 602 ja KHO 1981 B II 601
 - Verohallinnon ohje: kohtuullinen arvo on enintään työntekijän 1-2 viikon bruttopalkkaa vastaava määrä
 - suurin osa oikeuskirjallisuudesta toistaa lain sanamuodon ja verohallinnon ohjeistuksen sisällön